

Łukasz Jurek

<https://orcid.org/0000-0002-0078-471X>

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Katedra Socjologii i Polityki Społecznej

Cyprian Kozyra

<https://orcid.org/0000-0002-8500-6836>

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Katedra Statystyki

Magdalena Rojek-Nowosielska

<https://orcid.org/0000-0001-7653-9780>

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Katedra Zarządzania Strategicznego

Autorka do korespondencji: Magdalena Rojek-Nowosielska,

magdalena.rojek-nowosielska@ue.wroc.pl

POSTRZEGANIE ŚWIADCZEŃ SOCJALNYCH – PERSPEKTYWA MIĘDZYNARODOWA

Streszczenie: Świadczenia socjalne wzbudzają wiele kontrowersji. W powszechnej świadomości głęboko zakorzenione jest przekonanie, że dostępność tych świadczeń wpływa demobilizująco na przeczność i zaradność życiową, czyli kolokwialnie rzecz ujmując: sprawiają one, że ludzie stają się leniwi. Celem artykułu jest, po pierwsze, przedstawienie częstotliwości występowania przekonania w wybranych krajach UE, że świadczenia socjalne rozleniwiają i, po drugie, wskazanie czynników determinujących różnice w takim postrzeganiu. Wykorzystane zostały do tego dane z ósmej rundy Europejskiego Sondażu Społecznego; zastosowano analizę korelacji liniowej i model regresji wielorakiej względem różnych cech ekonomicznych, społecznych i demograficznych. Z przeprowadzonej analizy wynika, że najsilniej w sposób dodatni na postawę wobec świadczeń socjalnych wpływa zasięg ubóstwa materialnego, a w sposób ujemny – udział imigrantów w populacji.

Słowa kluczowe: świadczenia socjalne, postawy, analiza korelacji, badanie sondażowe, Europejski Sondaż Społeczny.

Klasyfikacja JEL: I39.

PERCEPTION OF SOCIAL BENEFITS – INTERNATIONAL PERSPECTIVE

Abstract: Social benefits arouse a lot of controversy. The common belief is that the availability of those benefits has a negative impact on the basic foresight and resourcefulness, or colloquially speaking: they make people lazy. The aim of the paper is, firstly, to present the frequency of the belief that social benefits make people lazy (in selected EU countries) and, secondly, to indicate the factors determining differences in such perceptions. Data from the 8th round of the European Social Survey were used for this purpose. An analysis of a linear correlation and multiple linear regression model were applied. The negative attitude towards social benefits was most strongly positively dependent on the rate of material deprivation, but negatively dependent on the share of the migrant population.

Keywords: social benefits, attitudes, multiple linear regression, correlation analysis, survey research, European Social Survey.

Wstęp

Świadczenia socjalne wzbudzały wiele kontrowersji od początku swojego istnienia. Te kontrowersje były związane z niezamierzonymi konsekwencjami, jakie powodują interwencje publiczne w sferze społecznej. Na przykład D. Ricardo (1929) zwracał uwagę na skutki ekonomiczne związane z perturbacjami na rynku pracy, T. R. Malthus (1872) przestrzegał przed konsekwencjami demograficznymi związanymi z rozpowszechnieniem nieodpowiedzialnej prokreacji, a H. Spencer (1898) zwracał uwagę na problem związany z zakłóceniem procesu naturalnej selekcji.

Pośród klasycznych myślicieli szczególnie dużo uwagi temu problemowi poświęcił J. Bentham (1996). Co prawda, jako utylitarysta wspierał on działania redystrybucyjne państwa, nie przeszkadzało mu to jednak dostrzegać także ich negatywnych konsekwencji moralnych. Przestrzegał przed ryzykiem demoralizacji osób, które otrzymują świadczenia socjalne. Bazując na swojej autorskiej teorii tzw. hedonizmu psychologicznego, twierdził, że ludzie z natury przedkładają swój indywidualny interes ponad interes ogólnospołeczny. Jeśli zatem korzystanie z pomocy nie wiąże się z jakimś dyskomfortem, dyskredytacją czy jakąkolwiek inną krzywdą, to jednostka w sposób naturalny słać się ku beczynności i życiu na koszt innych ludzi. Określił takie zjawisko jako „racjonalne ubóstwo”. Uważał więc, że bezwarunkowa pomoc może czynić więcej złego niż dobrego, skutkując uzależnieniem świadcze-

niobiorców i szerzeniem nieodpowiedzialnego zachowania (Bartlett, 1999; Troyer, 2003).

Współczesnym odzwierciedleniem idei, którą dwieście lat temu lansował J. Bentham, jest tzw. hipoteza uzależnienia od pomocy socjalnej (*welfare dependency*). To uzależnienie można tłumaczyć jako długotrwałe, dobrowolne i obiektywnie nieuzasadnione korzystanie ze świadczeń socjalnych, które w założeniu miały być przeznaczone dla osób potrzebujących, czyli znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej (por. Gooding, 1998, s. 97–195). Osoby uzależnione od pomocy nadużywają swoich uprawnień socjalnych. Obrazowo można to określić w taki sposób, że z siatki bezpieczeństwa, jaką tworzy system zabezpieczenia społecznego, zrobiły sobie hamak. Dostępność pomocy powoduje, że takie osoby zmieniają swoje zachowanie i ograniczają wysiłek wkładany w pracę, edukację, rodzinę i bezpieczeństwo. Demobilizująco wpływa to na ich indywidualną przeczność i zaradność życiową. Kolokwialnie można rzec: powoduje, że stają się leniwi.

Dywagacje na temat tego, czy świadczenia socjalne faktycznie rozleniwiają, czy też nie, mają zdecydowanie bardziej charakter ideologiczny niż naukowy i w związku z tym nie są przedmiotem zainteresowania w niniejszym artykule. Temat, który został tutaj podjęty, jest związany z opiniami społecznymi na ten temat. Niniejszy artykuł wpisuje się w nurt badań dotyczących postrzegania świadczeń socjalnych. Jego celem jest, po pierwsze, przedstawienie częstotliwości występowania w krajach Unii Europejskiej przekonania, że świadczenia socjalne powodują, że ludzie stają się leniwi. Drugim celem jest wskazanie czynników determinujących różnice w takim postrzeganiu między poszczególnymi krajami. Zweryfikowane zostanie, czy te różnice mają związek z poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego, „wielkością” państwa opiekuńczego, poziomem ubóstwa, sytuacją na rynku pracy, czy też z czynnikami demograficznymi.

1. Tło teoretyczne

Polityka społeczna jest specyficzną formą organizacji społeczeństwa, której celem jest przewyższenie wspólnych problemów oraz zapewnienie ochrony przed powszechnymi ryzykami. W ujęciu praktycznym stanowi ona narzędzie kreowania bezpieczeństwa socjalnego i spójności społecznej. Wydatki socjalne coraz częściej traktowane są w kategoriach strategicznej (z perspektywy ogólnospołecznej) inwestycji w kapitał ludzki (Litwiński, 2017, s. 85-104).

Mimo wielu niewątpliwych zalet, działania polityki społecznej napotykały wyraźny opór społeczny. Zdaniem R. Szarfenberga (2006) źródłem krytyki

należy poszukiwać w trzech zasadniczych problemach. Pierwszym z nich jest dość powszechne w niektórych kręgach przekonanie o wysokim koszcie programów socjalnych i – będącym tego efektem – spadku efektywności ekonomicznej. Drugim problemem jest ograniczenie osobistej wolności na rzecz bezpieczeństwa socjalnego. Trzecim – wypieranie oddolnych inicjatyw społecznych przez zorganizowane działania państwa opiekuńczego. Te problemy mogą generować negatywny stosunek do polityki społecznej.

Stosunek do polityki społecznej niewątpliwie rzutuje również na sposób postrzegania jej narzędzi, czyli między innymi świadczeń socjalnych. Im mniejszym uznaniem i poparciem cieszą się działania władz publicznych w sferze socjalnej, tym bardziej negatywne jest nastawienie społeczeństwa do narzędzi tych działań. Poza tym ogólnym nastawieniem postrzeganie świadczeń socjalnych jest zależne także od wielu innych czynników natury historycznej, instytucjonalnej oraz kulturowej.

Przede wszystkim stosunek do świadczeń socjalnych zależy od tego, do kogo są one adresowane. Badania przeprowadzone przez P. Michonia (2013, s. 7–12) wskazują na większą akceptację społeczną wobec świadczeń skierowanych do osób, które (1) są podobne do nas samych, (2) przyczyniły się do dobra wspólnego, (3) wykazały się adekwatnym zachowaniem, (4) nie miały kontroli nad powstaniem potrzeby oraz (5) doświadczają relatywnie większej potrzeby wsparcia. Z kolei W. van Oorschot (2006, s. 23–42) wyróżnił cztery podstawowe grupy osób tzw. „wrażliwych” dla polityki społecznej: (1) starcy, (2) chorzy i niepełnosprawni, (3) bezrobotni i (4) imigranci. Z jego badań wynika, że w powszechnym odczuciu społecznym osoby starsze są postrzegane jako najbardziej zasługujące na pomoc i w związku z tym świadczenia dla nich są uważane za najbardziej uzasadnione. Nieznacznie mniejszą, ale wciąż stosunkowo wysoką akceptacją cieszą się świadczenia socjalne dla osób chorych i niepełnosprawnych. Za dużo mniej uzasadnione uważane są natomiast świadczenia dla osób bezrobotnych i (zdecydowanie najmniej uzasadnione) dla imigrantów. Takie rozróżnienie ma podłoże historyczne, bowiem już pionierskie reformy socjalne w Europie (np. *Prawo ubogich* z 1834 r.), tworzące podwaliny pod współczesne państwo opiekuńcze, zakładały podział beneficjentów interwencji socjalnych na dwie grupy: godnych i niegodnych pomocy. Godne pomocy były przede wszystkim osoby stare, niedołążne, wdowy i dzieci, czyli wszyscy ci, których niedostatek był obiektywnie przez nich niezawiniony. Za osoby niegodne pomocy uważano natomiast bezczynnych nędzarzy, osoby zdolne do pracy, ale z różnych przyczyn niepracujące, czyli te osoby, które są ubogie ponieważ na własne życzenie. Okazuje się, że ten podział jest głęboko zakorzeniony w świadomości społecznej i do pewnego stopnia wciąż aktualny.

Sposób postrzegania świadczeń socjalnych zależy również od uwarunkowań instytucjonalnych, a dokładniej rzecz ujmując: od charakteru świadczeń (Korpi i Palme, 1998, s. 661–687). W zależności od tego, czy są one skierowane do wszystkich obywateli, czy tylko do wybranych grup spełniających jakieś kryterium, świadczenia można podzielić na uniwersalne i selektywne. Świadczenia selektywne dzielą społeczeństwo na dwie części: biorców i dawców. Biorcy są beneficjentami świadczeń, czyli tymi, którzy otrzymują świadczenia z systemu socjalnego. Dawcy natomiast to ci, którzy finansują funkcjonowanie systemu socjalnego. Kryterium dostępności do świadczeń można utożsamiać z barykadą, która dzieli społeczeństwo na dwie części, a ten podział staje się następnie podłożem różnego rodzaju antagonizmów i animozji. Dawcy mają skłonność do postrzegania biorców, którzy są po drugiej stronie barykady, jako osób leniwych i żerujących na owocach ich pracy. Towarzyszy temu nieodzownie spadek akceptacji dla świadczeń socjalnych. Takiego podziału nie ma natomiast w przypadku drugiego typu świadczeń (uniwersalnych). Tam wszyscy obywatele są świadczeniobiorcami, a zatem wszyscy znajdują się po tej samej stronie barykady. Inny jest tylko wkład poszczególnych jednostek do systemu socjalnego, jednak nie wzbudza to aż tak silnych antagonizmów i negatywnych postaw, jak w przypadku świadczeń selektywnych.

Trzecim elementem kształtującym sposób postrzegania świadczeń socjalnych jest czynnik kulturowy, a dokładniej wizerunek grup, do których są adresowane świadczenia. Te, które są skierowane do grup mających ogólnie zły wizerunek w społeczeństwie, są mniej akceptowalne aniżeli te, które są skierowane do grup niewzbudzających negatywnych emocji (Hedegaard, 2014, s. 139–160; Michoń, 2010, s. 11–29). Jeśli zatem jakaś grupa beneficjentów stereotypowo ma złą sławę i określana jest jako osoby wątpliwe moralnie, leniwe, roszczeniowe, nierzetelne bądź nieroztropne, wówczas poparcie ogółu społeczeństwa dla świadczeń, jakie otrzymuje ta grupa, jest z reguły niskie. Przykładem może być negatywny stosunek do amerykańskiego programu socjalnego TANF (Temporary Assistance for Needy Families), który jest skierowany głównie do małoletnich i/lub samotnych matek, w pewnych kręgach określanych jako „księżniczki socjalu” (*welfare queens*).

2. Źródło danych i metoda badań

Materiał badawczy wykorzystany w niniejszym artykule pochodzi z Europejskiego Sondażu Społecznego (European Social Survey [ESS]). Jest to prowadzone na poziomie akademickim wielonarodowe badanie, które obecnie

obejmuje swoim zasięgiem ponad 30 krajów. Jego inicjatorem był Komitet Ekspertów Europejskiej Fundacji Nauki (European Science Foundation). Zasadniczym celem ESS jest obserwacja zmian społecznych zachodzących w Europie. Wspomniane obserwacje dotyczą postaw wobec najważniejszych problemów społecznych, zmian w systemach wartości i w zachowaniach ludzkich. Wymienione są także cele szczegółowe, do których zaliczono:

- monitorowanie i interpretowanie zmieniających się postaw i wartości społecznych w Europie oraz badanie ich interakcji ze zmieniającymi się instytucjami europejskimi,
- dążenie do poprawy i konsolidacji udoskonalonych wcześniej metod pomiaru badań ponadnarodowych w Europie i poza nią,
- opracowanie szeregu europejskich wskaźników społecznych (także dotyczących postaw) (ESS, Survey specifications).

Dotychczas zrealizowano osiem edycji (tzw. rund) badania. Pierwsza runda odbyła się w 2002 roku, a kolejne następowały po sobie w odstępie dwóch lat. W poszczególnych rundach brało udział od 22 do 31 krajów. Polska uczestniczy w ESS od samego początku. Ze strony polskiej projekt realizuje Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk. Warto podkreślić, że w 2014 roku Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego włączyło ESS do Polskiej Mapy Drogowej Infrastruktury Badawczej. Przesłanką decydującą o takiej decyzji był istotny wkład polskiego zespołu badawczego w rozwój i doskonalenie badania. Polska Mapa Drogowa Infrastruktury Badawczej obejmuje 53 najważniejsze dla kraju projekty badawcze ze wszystkich dziedzin nauki (Decyzja MNiSW nr DIR/WK2017/10).

Narzędzie badawcze w postaci kwestionariusza ankiety składa się z dwóch części: stałej i rotacyjnej. Część stała jest powtarzana we wszystkich edycjach przeprowadzanych badań. Dzięki temu można prowadzić obserwacje dotyczące zmian opinii mieszkańców krajów uczestniczących w Europejskim Sondażu Społecznym. Część stała kwestionariusza obejmuje takie obszary, jak:

- media i zaufanie społeczne (rozumiane jako czas poświęcany ogółem na oglądanie programów dotyczących polityki i budowanie zaufania wobec innych ludzi),
- polityka (rozumiana między innymi jako zaufanie do instytucji sprawujących władzę, uczestnictwo w wyborach oraz inne formy i sposoby zaangażowania politycznego społeczeństwa),
- subiektywne odczucie dobrobytu, postrzeganie dyskryminacji i wykluczenia społecznego, postawa wobec religii oraz świadomość tożsamości narodowej i etnicznej,

- charakterystyka społeczno-demograficzna badanych populacji (rozumiana na przykład jako zbiorowość tworzącą gospodarstwa domowe oraz szczególnie społeczno-demograficzne respondenta: wiek, wykształcenie, stan cywilny, zawód),
- wartości (rozumiane jako wartości w kategoriach moralnych i społecznych) (ESS, Source questionnaire).

Część rotacyjna jest zmieniana w każdej edycji badania. Dotyczy ona kwestii ważnych dla społeczności europejskich. Na przykład w ostatnich latach zadano pytania dotyczące problemu imigracji i imigrantów, kryzysu ekonomicznego na świecie i jego skutków dla społeczeństw europejskich, roli państwa w stosunku do społeczeństwa jako całości oraz grup znajdujących się w szczególnej sytuacji, oceny działalności policji i sądów, postaw wobec ludzi młodych i starszych (szczególnie w kontekście starzenia się społeczeństw europejskich).

W ósmej rundzie (w 2016 roku) część rotacyjna kwestionariusza dotyczyła:

- zmiany klimatu i wykorzystania energii (a w szczególności: postrzegania zmian klimatu, postaw dotyczących korzystania z różnych źródeł energii; oceny działań politycznych w tym zakresie),
- sprawiedliwości społecznej, opieki państwa, zabezpieczenia socjalnego (a w szczególności: postaw wobec nierówności społecznych, postrzegania roli opiekuńczej państwa i jej oceny. Pytania dotyczyły także opinii na temat zasad przyznawania różnego rodzaju świadczeń społecznych, usług socjalnych, ewentualnych zmian w tym zakresie oraz zamiaru głosowania w referendum dotyczącym UE) (ESS, Source questionnaire).

Analizowana ósma runda badania została zrealizowana od 7 listopada 2016 do 22 lutego 2017 roku przez Ośrodek Realizacji Badań Socjologicznych (ORBS) Instytutu Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk. Dobór próby do badania obejmował ogólnopolską próbę losową ludności w wieku 15 lub więcej lat. Losowano z operatu PESEL (Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności). Liczebność próby wylosowanej wynosiła 2675 osób, a zrealizowana liczba wywiadów to 1666.

Pytanie, które stało się podstawą rozważań w niniejszym artykule, dotyczy postawy wobec opinii stwierdzającej, że świadczenia socjalne rozleniwiają ludzi (tab. 1).

Częstotliwość pozytywnych wskazań („zdecydowanie tak” i „tak”) jest dość mocno zróżnicowana w poszczególnych krajach. Zdecydowanie najwyższy odsetek, czyli najwyższe poparcie dla stwierdzenia, że świadczenia socjalne rozleniwiają, jest w Polsce, ponad 60%. Stosunkowo wysoki (ponad 50%) jest on również w Wielkiej Brytanii, Francji, Słowenii i Czechach. Najniższe

Tabela 1. Poparcie (w %) dla stwierdzenia, że świadczenia społeczne rozleniwiają, w wybranych krajach UE, 2016 r.

Kraj	„zdecydowanie tak” i „tak”	N – liczba zrealizowanych wywiadów
Austria	41,6	1979
Belgia	40,7	176
Czechy	50,8	2235
Estonia	29,2	2818
Finlandia	36,2	2003
Francja	53,2	1916
Niemcy	41,4	2054
Irlandia	58,4	1944
Holandia	40,0	2713
Polska	61,0	1666
Słowenia	52,6	1651
Wielka Brytania	58,0	1282

Źródło: na podstawie danych European Social Survey.

z kolei, poniżej 30%, jest w Estonii, a stosunkowo niskie jest jeszcze w Finlandii i Holandii.

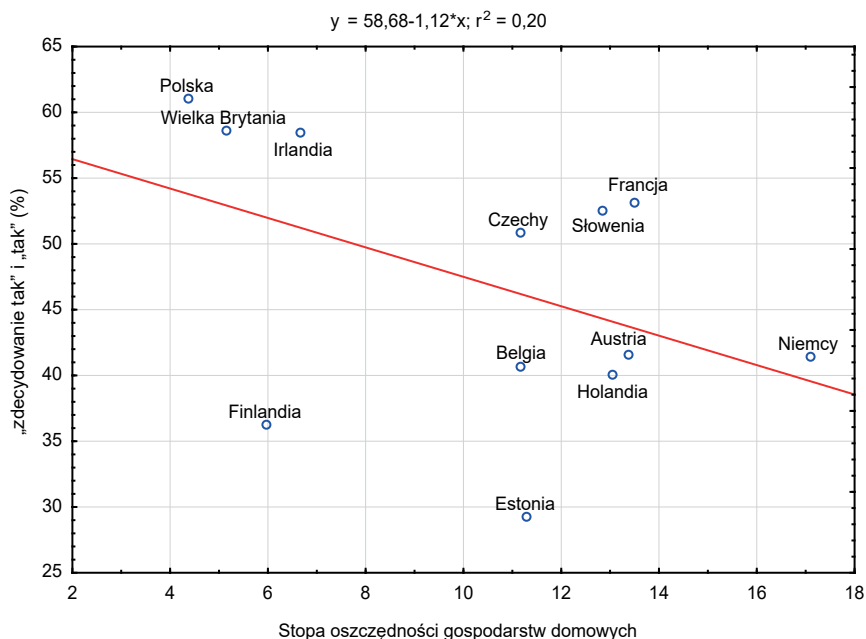
W celu analizy zależności deklarowanych w badaniu ankietowym postaw wobec świadczeń socjalnych pobrano wartości innych zmiennych, opisujących badane kraje pod względem ekonomicznym, społecznym i demograficznym z okresu przeprowadzania badania ankietowego. Wzięto pod uwagę 14 różnych wskaźników, które mogą stanowić potencjalne determinanty postrzegania świadczeń socjalnych. Dwa z nich dotyczyły skali państwa opiekuńczego: (1) udział wydatków publicznych w PKB oraz (2) udział wydatków socjalnych w PKB. Kolejne cztery wskaźniki dotyczyły poziomu ubóstwa i zróżnicowania dochodowego: (3) wskaźnik Giniego, (4) poziom ubóstwa relatywnego przed transferami socjalnymi, (5) poziom ubóstwa po transferach socjalnych, (6) poziom ubóstwa absolutnego, czyli poziom deprivacji materialnej. Dwa następne wskaźniki dotyczyły sytuacji na rynku pracy: (7) stopa bezrobocia i (8) wskaźnik zatrudnienia. Dwa wskaźniki mierzące poziom i jakość życia: (9) HDI oraz (10) PKB *per capita*. Trzy wskaźniki demograficzne: (11) udział imigrantów w populacji, (12) gęstość zaludnienia i (13) mediana wieku w populacji. Ostatni wskaźnik dotyczył „zapobiegliwości finansowej” społeczeństwa, co mierzone było jako (14) stopa oszczędności gospodarstw domowych.

Analizę zależności przeprowadzono za pomocą analizy macierzy korelacji liniowej Pearsona oraz modelu regresji liniowej. Zmienne nieistotne w mo-

delu wielorakiej regresji liniowej były krokowo usuwane z modelu w celu otrzymania wyłącznie istotnych zmiennych zawartych w modelu. Testowanie hipotez odnośnie do istotności współczynników regresji przeprowadzono przy założeniu, że analizowane dane stanowią próbkę z postawy wobec świadczeń społecznych i z pozostałych cech społeczno-ekonomicznych, opisujących kształtowanie się w krajach europejskich sytuacji w badanym problemie na przestrzeni lat (takie dane stanowiłyby generalną populację w badaniu). Do analizy zastosowane zostały programy Statistica 12 oraz Excel 2013.

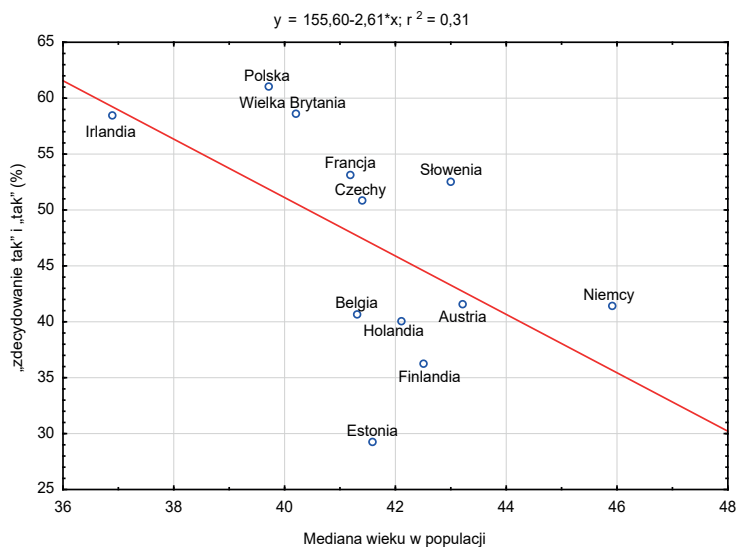
3. Rezultaty

Analiza korelacji liniowej pokazała, że tylko kilka zmiennych jest przynajmniej umiarkowanie silnie skorelowanych z modelowaną postawą wobec świadczeń socjalnych. Zostały one przedstawione poniżej za pomocą wykresów korelacyjnych.

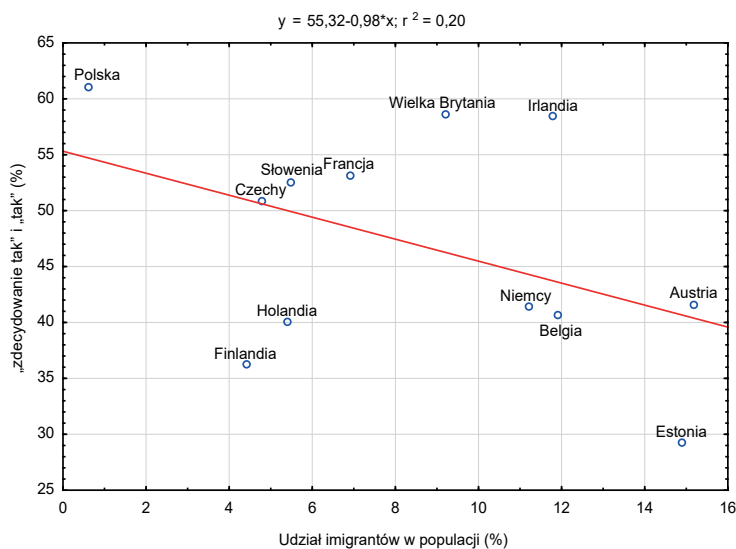
Rysunek 1. Wykres korelacyjny i linia regresji postrzegania świadczeń socjalnych względem stopy oszczędności gospodarstw domowych

Źródło: Opracowanie własne.

Rysunek 2. Wykres korelacyjny i linia regresji postrzegania świadczeń społecznych względem mediany wieku

Źródło: Opracowanie własne.

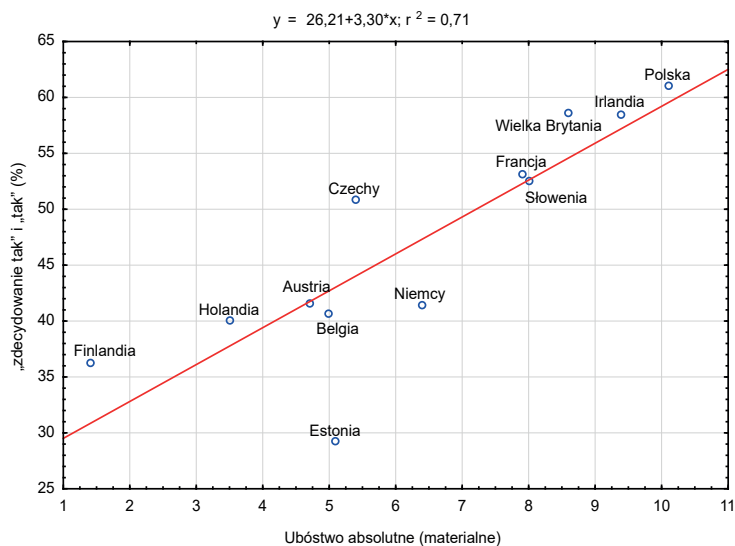
Rysunek 3. Wykres korelacyjny i linia regresji postrzegania świadczeń społecznych względem udziału populacji imigranckiej

Źródło: Opracowanie własne.

Zgodnie z rysunkiem 1 zależność między postrzeganiem świadczeń socjalnych a stopą oszczędności gospodarstw domowych jest słaba ujemna. Oznacza to, że im większa „zapobiegliwość finansowa” społeczeństwa, tym mniejsze poparcie dla stwierdzenia, że świadczenia socjalne rozleniwiają.

Rysunek 2 pokazuje umiarkowaną ujemną zależność między postawą wobec świadczeń a medianą wieku. Oznacza to, że im starsza populacja, tym mniej negatywne postrzeganie świadczeń socjalnych.

Rysunek 3 pokazuje słabą ujemną zależność między postawą wobec świadczeń a udziałem imigrantów w populacji, czyli im więcej imigrantów, tym mniej negatywne postrzeganie świadczeń socjalnych.

Rysunek 4. Wykres korelacyjny i linia regresji postrzegania świadczeń socjalnych względem zasięgu ubóstwa materialnego

Źródło: Opracowanie własne.

Rysunek 4 pokazuje silną dodatnią zależność między postawą wobec świadczeń a zasięgiem ubóstwa materialnego. Oznacza to, że im większy poziom deprivacji materialnej, tym częstsze przekonanie, że świadczenia socjalne rozleniwiają.

Tabela 2 pokazuje wyniki modelu regresji liniowej z pozostawionymi w modelu zmiennymi istotnymi na poziomie istotności 0,05. Najsilniejszy jest wpływ ubóstwa materialnego, ale udział imigrantów jest również istotną

Tabela 2. Istotność współczynników w modelu regresji wielorakiej

N=12	Podsumowanie regresji zmiennej zależnej: „zdecydowanie tak” i „tak” (%) $R^2 = 0,823$			
	b	Bł. std.	t(9)	p
Wyraz wolny	33,742	4,8372	6,976	0,0001
Ubóstwo absolutne (materialne)	3,130	0,5548	5,642	0,0003
Udział imigrantów w populacji (%)	-0,762	0,3128	-2,435	0,0377

Źródło: Opracowanie własne.

zmienną w modelu. Pozostałe zmienne okazały się nieistotne i były krokowo usuwane z modelu ze względu na zbyt słabe skorelowanie ze zmienną objaśnianą w stosunku do skorelowania z innymi zmiennymi objaśniającymi.

Zakończenie

Ograniczeniem badania jest stosunkowo mała próba badanych krajów (N=12), przez co modele statystyczne mogą podlegać wpływowi przypadkowo odchylających się danych, choć nie zaobserwowano w badanych cechach obserwacji odstających. Wnioski trudno jest uogólnić na populację nawet wszystkich krajów świata, choć mogą być dobrym modelem dla krajów europejskich, jeżeli chodzi o odkryte zależności.

Uzyskane wyniki badania empirycznego ukazujące postawy społeczne wobec świadczeń socjalnych, zestawione w statystycznych obliczeniach ze wskaźnikami mediany wieku, poziomu migracji, oszczędności gospodarstw domowych czy ubóstwem materialnym, pokazały brak silnych korelacji, a tym samym trudności interpretacyjne. Statystycznie istotną zależność można zauważyć jedynie w relacji poziomu migracji oraz poziomu ubóstwa materialnego wobec zmiennej objaśnianej. Dokonując próby interpretacji ujemnej zależności negatywnej postawy wobec świadczeń socjalnych względem odsetka populacji imigranckiej można przypuszczać, że zgodnie z propozycją T. Hedegaard, w badanych krajach Unii Europejskiej grupa imigrantów nie wzbudzała negatywnych emocji. Być może także w krajach tych problem imigracji nie jest problemem nowym, społeczność przez lata nauczyła się nie tylko żyć z nowo przybyłymi członkami społeczeństwa, ale też możliwe jest, że osoby biorące udział w badaniu same są imigrantami. Uzyskawszy pomoc, która pozwoliła im rozpocząć nowe, godne życie, mogą z perspektywy minionych lat z tolerancją i zrozumieniem spoglądać na dzisiejsze problemy imigrantów.

Odwrotną zależność można zauważyć w przypadku drugiej omawianej zmiennej objaśniającej – a mianowicie silnej dodatniej zależności negatywnej wobec świadczeń socjalnych względem odsetka ubogich materialnie w danym kraju. Odwołując się do przedstawionych rozważań teoretycznych, można dokonać próby stwierdzenia, że wizerunek grupy beneficjentów tych świadczeń jest kulturowo obciążony negatywnymi emocjami, co zostało wychwycone w wynikach badania empirycznego przez dominujące negatywne konotacje biorców tych świadczeń. W badanych krajach Unii Europejskiej, które charakteryzowały się relatywnie wyższym poziomem ubóstwa materialnego, zaistniał związek z dominującymi negatywnymi ocenami przekazywania świadczeń socjalnych. Respondenci z tych krajów w sposób zdecydowany wypowiedzieli się, że takie świadczenia rozleniwiają.

Bibliografia

- Bartlett, P. (1999). *The poor law of lunacy*. London: Leicester University Press.
- Bentham, J. (1996). *The collected works of Jeremy Bentham. An introduction to the principles of morals and legislation*. Oxford: Clarendon Press.
- European Social Survey. Source questionnaire. Pobrane 8 maja 2018 z https://www.europeansocialsurvey.org/methodology/ess_methodology/source_questionnaire
- European Social Survey. Survey specifications. Pobrane 8 maja 2018 z https://www.europeansocialsurvey.org/methodology/ess_methodology/survey_specifications.html
- Gooding, R. (1998). Social welfare as a collective social responsibility. W: D. Schmidtz i R. Gooding (Eds.). *Social welfare and individual responsibility* (s. 97–195). Cambridge: Cambridge University Press.
- Hedegaard, T. (2014). Stereotypes and welfare attitudes: a panel survey of how “poor Carina” and “lazy Robert” affected attitudes towards social assistance in Denmark. *Nordic Journal of Social Research*, 5, 139–160.
- Korpi, W. i Palme, J. (1998). The paradox of redistribution and strategies of equality: Welfare state institutions, inequality and poverty in the Western countries. *American Sociological Review*, 63, 661–687.
- Litwiński, M. (2017). Wydatki w ramach zabezpieczenia społecznego jako inwestycja w kapitał ludzki w Polsce, *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 5(10), 85–104.
- Malthus, T. R. (1872). *An Essay on the Principle of Population*.
- Michoń, P. (2010). Kto i dlaczego zasługuje na pomoc państwa? Framing zasługiwaności. *Zeszyty Naukowe, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu*, 146, 11–29.

- Michoń, P. (2013). Godni i niegodni pomocy. Subiektywne kryteria oceny zasługivalności na pomoc, *Polityka Społeczna*, 2, 7–12.
- Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. (2017). Decyzja DIR/WK 2017/10.
- Ricardo, D. (1929). *Zasady ekonomii politycznej i podatkovania*. Biblioteka Wyższej Szkoły Handlowej.
- Spencer, H. (1898). *Principles of sociology* (Vol. 6). D. Appleton and Company.
- Szarfenberg, R. (2006). *Krytyka i afirmacja polityki społecznej*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR.
- Troyer, J. (2003). *The Classical Utilitarians: Bentham and Mill*. Indianapolis-Cambridge: Hackett Publishing Company.
- Van Oorschot, W. (2006). Making the difference in social Europe: deservingness perceptions among citizens of European welfare states. *Journal of European Social Policy*, 16(1), 23–42.